

ben a hosszabb ideig tartó tanulás feltételei nem biztosíthatók, úgy a jó minőségű képzettséget nem lehet elérni, sőt gyakori az iskolából/képzésből való kimaradás, a lemorzsolódás. Ez pedig konkrét személyi és anyagi veszteséget jelent a képzési rendszer minden résztvevője – az állam, a gazdaság, a család és az egyén – számára, végső soron társadalmi kár keletkezik.⁵

Összefoglalásként hangsúlyozzuk, hogy az emberi erőforrás fejlesztéséhez szükséges oktatás és képzés megvalósítása csak szervezett tevékenységgel és a feltételek folyamatos biztosításával garantálható. Ez a követelmény evidensnek tűnik, mégis ki kell emelni, mivel a fejlesztési tevékenység szerteágazó, és realizálása nemcsak a már említett tényezőket igényli, hanem a megfelelő szakértelem folyamatos biztosítását a teljes oktatási-képzési időtartam alatt.

3. A 15–64 éves munkavállalási korú népesség iskolai végzettségének vizsgálata

A népesség iskolai végzettsége megismerésének indokát az előzőekben több aspektusból is ismertettük. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy egyik célunk a hosszú távú vizsgálattal annak igazolása vagy cáfolata, mely szerint a népesség iskolázottsági szintje az idő haladtával – a társadalmi-gazdasági, illetve a technikai/technológiai követelmények növekedésével összhangban – emelkedik, és ez segíti a kívánatos változásokat. Fontos ugyanakkor azt is feltárni, hogy a fejlődés csak pozitív következményekkel jár-e a különböző végzettségű rétegeknél, vagy keletkeznek új ellentmondások.

3.1. A népességvizsgálat fő tartalma, az elemzés adatai és módszerei

A kutatás keretében az iskolai végzettség minden szintjére és típusára vonatkozóan elvégeztük a népesség összetételének elemzését – két fő csoportban.

Az egyik elemzéscsoport az iskolai végzettségi szintek szerint vizsgálta az iskolázottságot, a másik a megszerzett legmagasabb iskolai végzettség/szakmai képzettség szerint (1. táblázat).*

⁵ A nemzetközi és az európai statisztikai rendszerek (pl. OECD Eurostat) folyamatosan mérik és évente közzéteszik az iskolázottsági, illetve szakember-ellátottsági adatokat, melyek mindig tartalmazzák a magyarországi vonatkozású adatokat is. (Az oktatás területéről kiemelhető az „Education at a Glance” c. kiadvány.)

* A hazai oktatási és munkaerőpiaci statisztikák (KSH Stadat, ágazati minisztériumi adatok) is évente teszik közzé az általános és középiskolai adatokat, közöttük a lemorzsolódást. (A lemorzsolódás problematikáját hangsúlyozottan tartalmazza a Szakképzés 4.0 kormányzati stratégia is. - Elfogadta: 1168/2019. (III. 28.) Korm. határozat)

1. táblázat – Iskolai végzettségi szintek és a legmagasabb iskolai végzettségek/szakmai képzettségek

végzettségi szint	legmagasabb iskolai végzettség/szakmai képzettség
<i>alapfokú végzettség</i>	nem befejezett általános iskola
	befejezett általános iskola
<i>középfokú végzettség</i>	középfokú végzettség, érettségi nélkül, szakmai végzettséggel
	középfokú végzettség, érettségivel, szakmai végzettség nélkül
	középfokú végzettség, érettségivel, szakmai végzettséggel
<i>felsőfokú végzettség</i>	főiskola vagy alapszak
	egyetem vagy mesterszak
Forrás: az 1. táblázat a szerző saját szerkesztése	

Látható, hogy a három képzettségi szinten belül összesen hét (7) végzettség-/képzettség típus található.

❖ A végzettségi szintek és típusok szerinti elemzésnek eltérő a funkciója.

A végzettségi szintek szerinti vizsgálat a népesség iskolázottságának változását mutatja a három fő képzettségi kategóriában (alap-, közép- és felsőfok), melyek alapvetően határozzák meg a népesség/csoportok mint potenciális munkaerő kvalifikálhatósági lehetőségeit/korlátait.

A legmagasabb iskolai végzettség szerinti vizsgálat képet ad az egyes iskolázottsági szinteken belül eltérő képzettséggel rendelkező népességcsoportok szám- és aránybeli alakulásáról. Ez azért fontos, mert a népességcsoportok munkaerőpiaci jellemzőinek értékei a képzettség függvényében számottevő különbségeket (pozíciókat) mutatnak (lásd: 4., 5., 6. fejezet).

A kétféle vizsgálat összekapcsolódik, illetve egymásra épül.

A népességstatisztika a legmagasabb iskolai végzettség szerinti bontásban adja meg az adatokat, azonban indokoltuk, hogy az iskolázottsági szintek vizsgálatára is szükség van.

A szintek adatait a végzettségi típusok adataiból lehet nyerni, és egy-egy iskolai képzettségi szint két-három végzettségtípust tartalmaz, ahogyan bemutattuk (lásd: 1. táblázat).

❖ Az elemzés a teljes munkavállalási korú népességre vonatkozóan – az iskolai végzettségi szint és a legmagasabb iskolai végzettség szerinti vizsgálatban egyaránt – kiterjedt az egyes népességcsoportok létszámának és arányának alakulására, ezen belül

- ✓ a létszámadatok elemzésére – idősorosan (évenként, ezer fő [E fő]);
- ✓ a megoszlási arányok elemzésére – idősorosan (évenként, százalék [%]);
- ✓ az arányok összehasonlítására a vizsgálat végpontjai között (2001, 2019; százalék [%]).

❖ A népességvizsgálat bemutatása két részben történik.

A 3.2. fejezetben a munkavállalási korú népesség iskolai végzettség szerinti – szám- és aránybeli – alakulását szintenként mutatjuk be, amiből átfogó képet kapunk az iskolázottság 2001–2019 közötti időszakban bekövetkezett változásairól.

A 3.3. fejezetben a munkavállalási korú népesség legmagasabb iskolai végzettség/szakmai képzettség szerinti alakulását mutatjuk be, ami pontosan mutatja a különböző végzettségű/képzettségű népességcsoportok – szám- és aránybeli – változását.

Tekintve, hogy a szintek és a végzettségek szerinti vizsgálat és eredményei között szoros az összefüggés, ezért egyes részeket összevontunk, hogy ne legyen ismétlés a megállapításokban. Ezeket a részeket a végzettségtípusok szerinti elemzés fejezetében ismertetjük, melyekre konkrétan utalunk.

3.2. A munkavállalási korú népesség vizsgálata iskolai végzettségi szint szerint

- ❖ A végzettségi szint szerinti vizsgálat az alábbi négy népességcsoportra terjedt ki:
 - ✓ legfeljebb alapfokú végzettségű (befejezett vagy nem befejezett általános iskola);
 - ✓ középfokú végzettségű érettségi nélkül, szakmai végzettséggel;
 - ✓ középfokú végzettségű érettséggel, szakmai végzettséggel v. anélkül;
 - ✓ felsőfokú végzettségű (főiskola v. alapszak, ill. egyetem v. mesterszak).

A középfokú végzettségű érettségi nélküli, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoportot *önálló szintkategóriaként azért szerepeltetjük, hogy erőteljesen megkülönböztessük az érettségi szinttől. Az érettségi ugyanis felsőfokú* továbbtanulásra, illetve felsőfokú szakképesítés megszerzésére is jogosító önálló képzettségi szint, ezért vizsgáljuk külön kategóriaként.

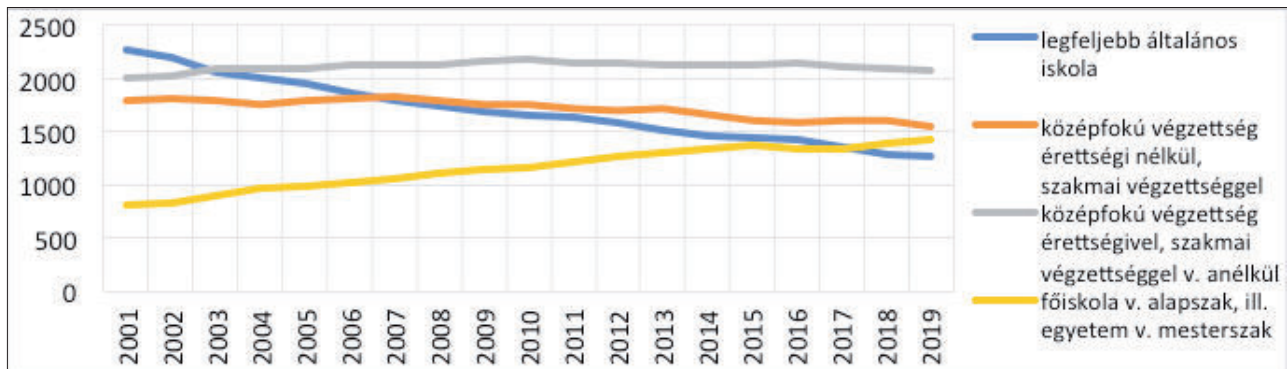
3.2.1. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok számbeli változása

2. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	legfeljebb befejezett ált. iskola	középfok, érettségi nélkül szakképesítéssel	középfok, érettségi szakképzettséggel v. szakképzettség nélkül	felsőfok alapszak v. mesterszak	összesen
2001	2266,4	1777,8	2005,6	801,5	6851,3
2005	1944,4	1781,3	2098,7	990,4	6814,7
2010	1646,2	1751,2	2186,4	1152,1	6736,0
2015	1429,9	1603,5	2129,5	1367,5	6530,4
2019	1262,5	1552,8	2089,0	1422,8	6327,1

Forrás: a 2. táblázat a szerző saját szerkesztése a Melléklet M-1.1. (teljes idősoros) táblázata alapján

1. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma iskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)

Forrás: A szerző szerkesztése az M-1.1. táblázat adatai alapján

❖ **Alapvető változásoknak, illetve azok összetevőinek tartjuk az alábbiakat.**

A munkavállalási korú népesség száma a vizsgált időszak végére – több mint félmillió fővel – csökkent, folyamatosan: évente kisebb volt az előző évinél (csökkenés 524,2 E fő; -7,7%).

Megjegyzés: a munkavállalási korú népesség csökkenése nagyobb volt, mint a 15-74 éves, illetve a teljes népesség csökkenése. (A szerző számítása: 4,9%, illetve 4,6%.)

Nagyobb volt az érettséginel alacsonyabb végzettségűek számának csökkenése (1228,9 E fő), mint a legalább érettséggel rendelkezők számának növekedése (704,7 E fő).

Az alacsonyabb végzettségűek száma eltérő mértékben csökkent: nagymértékben a legfeljebb befejezett általános iskolai végzettségűeké (1003,9 E fő); kisebb mértékben a középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélkülieké (225 E fő).

A magasabb végzettségűek számának növekedése jelentősen eltért: a legfeljebb érettséggel rendelkezők száma 83,4 E fővel nőtt; a felsőfokú végzettségűek száma 621,3 E fővel.

A számszerű változások következtében 2019-re megváltozott a különböző végzettségű népességcsoportok közötti dominanciasorrend – (lásd: 2. és 3. táblázat), így többek között

- ✓ a legkisebb számú réteg lett a legfeljebb általános iskolai végzettségű csoportok *összessége* (2001-ben a legnagyobb számú volt);
- ✓ a legnagyobb számú réteggé váltak az érettségizett népességcsoportok együttesen;
- ✓ a legalább érettségizettek aránya jelentősen meghaladja az érettséginel alacsonyabb végzettségűekét, így a munkavállalási korú népesség több mint fele (55,5%) már legalább érettséggel rendelkezik (lásd: 3. táblázat).

**3. táblázat – A 15–64 éves népesség száma és megoszlása:
max. középfokú végzettség érettségi nélkül, illetve min. középfokú végzettség érettségivel
2001-ben és 2019-ben (E fő, ill. %)**

évek	végzettség max. középfokú, érettségi nélkül	végzettség min. érettségi	összesen	adat jelentése
2001	4044,2	2807,1	6851,3	népességcsoport száma (E fő)
	59,0	41,0	100,0	arány népességen belül (%)
2019	2815,3	3511,8	6327,1	népességcsoport száma (E fő)
	44,5	55,5	100,0	arány népességen belül (%)
Forrás: a 3. táblázat a szerző saját szerkesztése a Melléklet M-1.1. táblázat adatai alapján				

❖ **Az egyes végzettségi szintek számszerű változásait az alábbiakban foglaltuk össze.**

A legfeljebb befejezett általános iskolai végzettségű népességcsoport száma – a jelentős és folyamatos csökkenés ellenére – 2019-ben is még több mint 1,25 millió fő (1262,5 E fő).

A középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport nagysága 2019-ben – a 225 E fős csökkenés után is – több mint másfél millió fő (1552,8 E fő).

Az érettségizett, szakképzettséggel rendelkező vagy szakképzettség nélküli népességcsoportokra vonatkozóan érdemes megjegyezni, hogy számuk közel húsz év óta kétmillió fő felett van (2089,0 E fő, kb. 10 százalékon belül ingadozott).

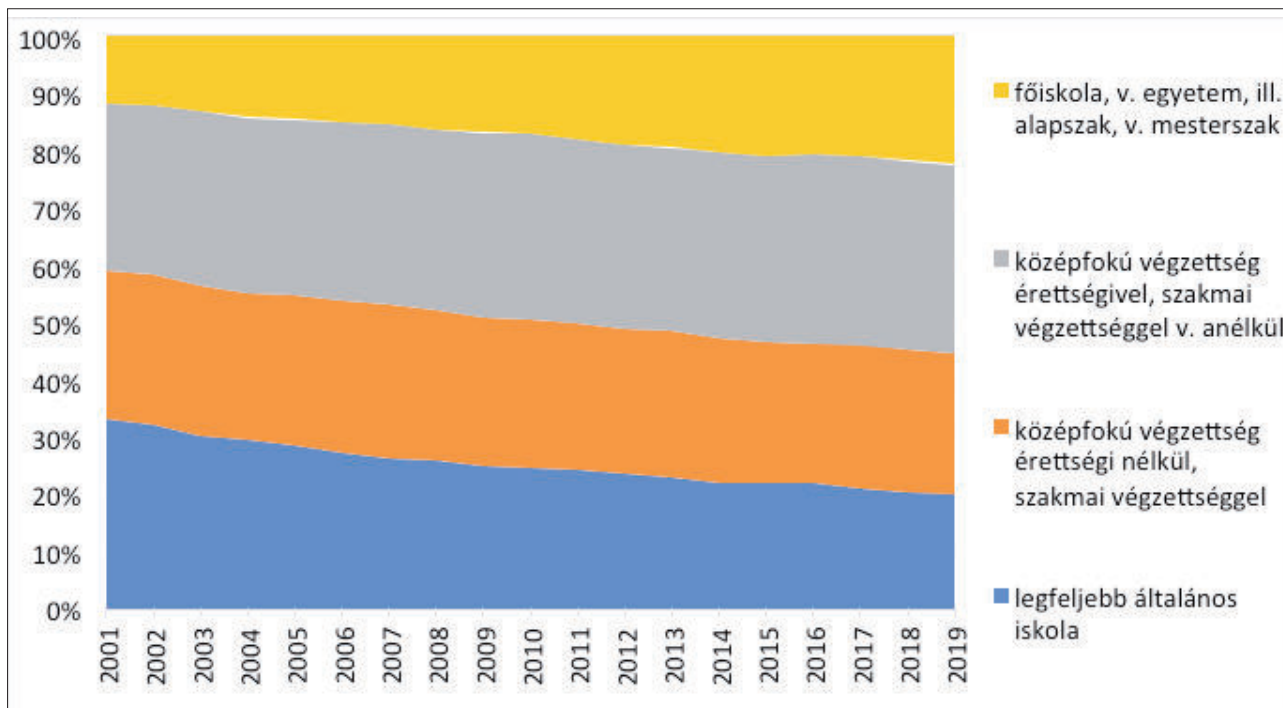
A felsőfokú végzettséggel – főiskolai (vagy alapszakos) vagy egyetemi (vagy mesterszakos) végzettséggel – rendelkező népesség számszerű alakulásának értékelésénél fontos hangsúlyozni, hogy ugyan nem egyenletesen, azonban rendkívül dinamikusán, összességében közel 80 százalékkal nőtt az e csoportokba tartozók száma (1422,8 E fő).

3.2.2. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok aránybeli változása

A különböző végzettségi szintű népességcsoportok arányváltozását a teljes munkavállalási korú népességen belül két vonatkozásban vizsgáltuk: az adott időszak alatt folyamatában, idősorosan, valamint a változást a vizsgált évek kezdő (2001) és végpontja (2019) között.

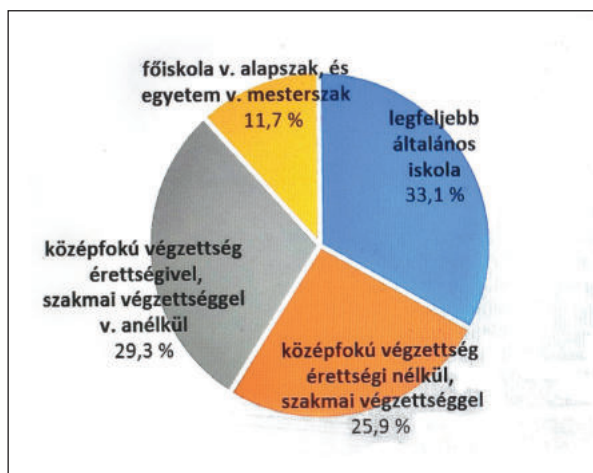
A népességcsoportok arányának változását a 2. ábra, illetve a melléklet M-1.2. táblázatának adatai mutatják, a vizsgált időszak kezdő és befejező évi népességarányait a 3.1. és a 3.2. ábra.

2. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2001–2019 (%)

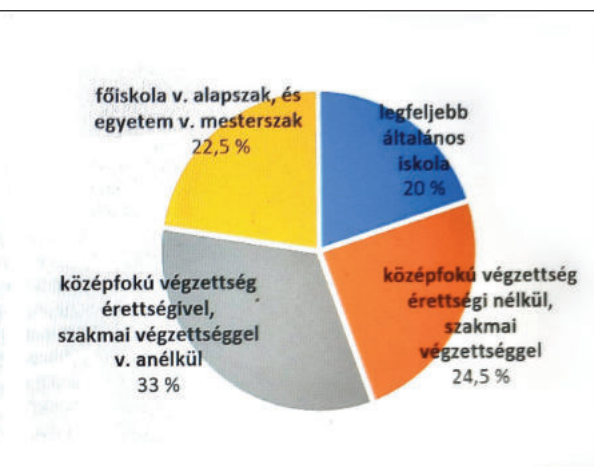

Forrás: a 2. ábra a szerző saját szerkesztése a Melléklet M-1.2. táblázat adatai alapján

3.1. ábra – A munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2001 (%)

3.2. ábra – A munkavállalási korú népesség megoszlása iskolai végzettségi szint szerint – 2019 (%)

Forrás: a 3.1. és 3.2. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.2. táblázat adatai alapján

❖ Az eredeti, illetve az ábrabeli adatok alapján az alábbi megállapítások tehetők.

A vizsgált időszak végére a legalább középfokú végzettségű népesség együttes aránya 80 százalékra nőtt (az érettségi nélküli középfokú szakmai végzettségű csoporttal együtt).

A legfeljebb általános iskolai végzettségű népességcsoportok együttes aránya is folyamatosan csökkent, egyezően a számszerű csökkenés folyamatával, így arányuk 2019-ben a teljes munkavállalói népességnek már „csak” kb. egyötöde.

Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy minden ötödik potenciális munkavállaló rendelkezik ugyan *általános iskolai végzettséggel, de nincs* állam által elismert szakképesítése.

A középfokú szakmai végzettségű, érettségi nélküli népességcsoport aránya kismértékben csökkent ugyan, de a vizsgált időszak kezdő és záró évében is kb. egynegyedét tette ki a munkavállalási korú népességnek.

A középfokú végzettségű, érettségivel rendelkezők aránya kisebb mértékben növekedett, ez egyúttal a munkavállalási korú népesség kb. egyharmadát jelentette.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentősen és folyamatosan növekedett – közel kétszeresére –, viszonylag egyenletesen (kivéve a 2017. és 2018. évet). Ennek eredményeként arányuk 2019-re a teljes munkavállalói népesség több mint egyötödét tette ki (22,5%); ez azt is jelenti, hogy a potenciális munkavállalók közel egynegyede már felsőfokú végzettséggel van jelen a munkaerőpiacon.

3.2.3. A különböző végzettségi szintű népességcsoportok változásainak értékelése

A 15–64 év közötti munkavállalási korú népesség különböző végzettségi szintű csoportjainak a 2001 és 2019 között történt szám- és aránybeli változásairól az előzőekben bemutatott vizsgálat alapján az alábbi összegző értékelést adjuk.

Megjegyezzük, hogy a konkrét arányok változása fontos információt ad a változások irányáról, ugyanakkor a teljeskörű értékeléshez figyelembe kell venni magát a változási folyamatot is, azaz az adatváltozások/-ingadozások okait. (Többek között a népesség mindenkori iskolaválasztási, illetve továbbtanulási döntésének indítékait, melyekben szerepe van a társadalmi, gazdasági, szociális stb. tényezőknek.) Tekintve, hogy ilyen információk szerzéséhez külön célvizsgálatok szükségesek – és ilyenekkel nem rendelkezünk –, ezért utóbbi kritériumokat nem tudjuk figyelembe venni.

❖ Jelentős és kedvező változásnak tekinthető a legfeljebb általános iskolai végzettségűek számának erőteljes csökkenése, ezért kívánatos a kedvező tendencia tartóssá tétele, illetve a csökkenési folyamat gyorsítása. Ugyanakkor lényeges, hogy a kedvező irányú változás ellenére ezt a problémát egyben a népesség foglalkoztatottságának növelését gátló tényezőnek kell tekinteni, melyet az iskolázatlanság további csökkentésével, illetve a szakképzettség megszerzésével lehet javítani.

Mivel ez a réteg két eltérő nagyságú csoportból áll, a százezernél kisebb számú általános iskolai végzettséggel nem rendelkezőkből, valamint a több mint egymillió nagyságú legfeljebb általános iskolai végzettségű csoportból, helyzetük javítása differenciált megoldást igényel, melyre javaslatokat teszünk a tanulmány összefoglalójában.

❖ Pozitívan értékelhető az érettségizett népességcsoport – az érettségivel és szakképzettséggel rendelkezők, vagy érettségizett, de szakképzettséggel nem rendelkezők – számszerű stabilitása, illetve kismértékű

növekedése a vizsgált időszakban. Kívánatos, hogy számuk és a munkavállalási korú népességen belüli arányuk erőteljesebben növekedjen.

A kedvező iskolázottsági folyamatok következtében ugyanakkor pozitív változásként emelhető ki, hogy a legalább érettségivel rendelkező munkavállalási korú népesség aránya 2019-ben már meghaladta az 55 százalékot.

Nem minősíthető ugyanakkor kedvezőnek az érettségivel nem, viszont középfokú szakképzéssel rendelkező népességcsoport több mint 10 százalékos arányú csökkenése a vizsgálati időszak végére. (Ezt a problémát számszerűen bemutattuk a 2. táblázatban, és részletesebben elemezzük a következő, 3.3. fejezetben.)

❖ Jelentős és kedvező változásnak kell minősíteni a felsőfokú végzettségűek számának nagymértékű növekedését, aminek folyamatossága alapján valószínű, hogy ez a változás tartóssá válik.

3.3. A munkavállalási korú népesség vizsgálata a legmagasabb iskolai végzettség szerint

A különböző iskolai végzettségi szinttel (iskolafokkal) rendelkező népességcsoportok számának és arányának további – a legmagasabb iskolai végzettség szerinti – vizsgálata azért szükséges, mert az iskolai végzettségi szint szerint besorolt népességcsoportok nem homogének, hanem két-három, végzettségtípus szerinti alcsoportra bonthatók – ahogyan azt az 1. táblázatban bemutattuk. Ezen alcsoportok vizsgált jellemzői – különösen a munkaerő aktivitására vonatkozóak – egymástól jelentősen eltérhetnek (lásd: 4., 5., 6. fejezetben).

3.3.1. A legfeljebb általános iskolai – befejezetlen/befejezett – végzettségű népesség alakulása

A tanulmány bevezetőjében kifejtettük, hogy a piacgazdaság viszonyai között biztonságos – az egész aktív életre kiterjedő – foglalkoztatás csak megfelelő szakképzettség birtokában lehetséges.

A legfeljebb általános iskolai végzettséggel – de szakképzettséggel nem – rendelkező népességcsoportok szám- és aránybeli alakulásának vizsgálata azért kiemelten fontos, mert megmutatja, hogy a munkavállalási korú potenciális munkaerő-állomány mekkora hányadának nem biztosított a folyamatos munkaerőpiaci jelenléte az alacsony iskolai végzettség és a szakképzetlenség következtében.

A legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség – közzismerten – két végzettségi alcsoportot foglal magában: akik nem rendelkeznek befejezett általános iskolai végzettséggel sem, illetve akiknek a legmagasabb végzettsége befejezett általános iskola.

A statisztika ez utóbbi kategóriában tartja nyilván azokat, akik az általános iskola befejezése után nem tanultak tovább, akik valamely típusú középiskolában tovább tanultak, viszont annak befejezése előtt onnan lemorzsolódtak és más intézményben sem tanultak tovább.

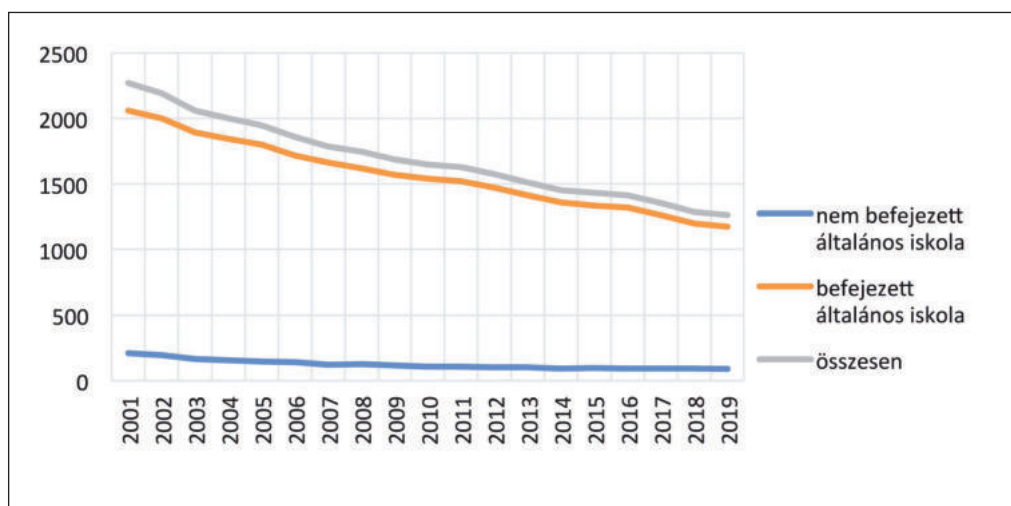
A 4., az M-1.3. táblázat, illetve a 4-5. ábra mutatják a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező népességcsoportok számszerű és aránybeli alakulását 2001–2019 között.

4. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett és befejezetlen általános iskolai végzettségű népesség száma – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	összesen
2001	209,8	2056,6	2266,4
2005	144,8	1799,6	1944,4
2010	108,7	1537,5	1646,2
2015	96,1	1333,8	1429,9
2019	89,2	1173,3	1262,5

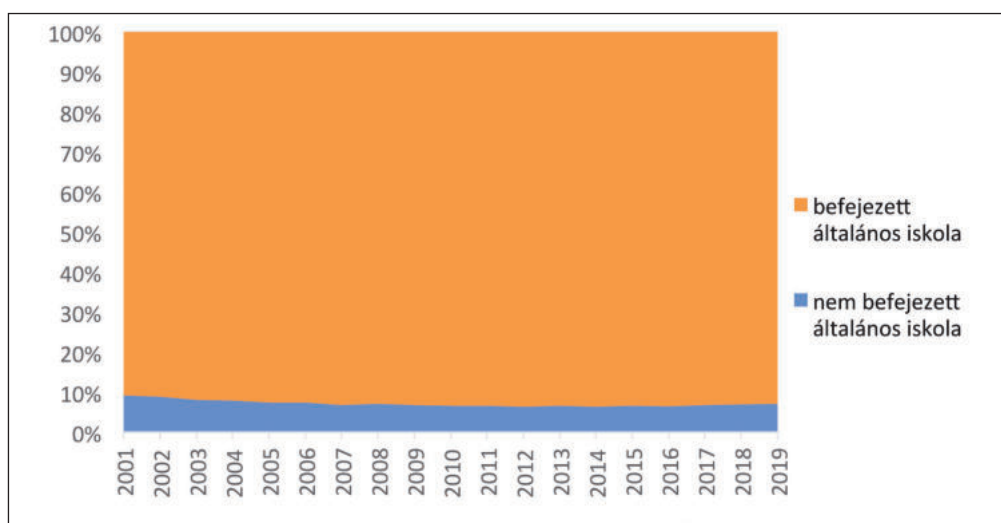
Forrás: a 4. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.3. táblázat alapján

4. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú – befejezett és befejezetlen – általános iskolai végzettségű népességcsoportok számának alakulása – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 4. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.3. táblázat adatai alapján

5. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, befejezett/befejezetlen általános iskolai végzettségű népességcsoportok megoszlása – 2001–2019 (%)

Forrás: az 5. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.3. táblázat adatai alapján

Az adatokból és az ábrából jól érzékelhető, hogy a kétféle iskolai végzettségű réteg közül 2001–2019 között a befejezett általános iskolai végzettségűek száma volt a meghatározó: egy és két millió fő között mozgott, ami folyamatosan több mint 90%-a volt a legfeljebb általános iskolai végzettségű rétegnek.

Az általános iskolát nem befejezettek száma folyamatosan csökkent, 2019-re 90 ezerre; arányuk a teljes népességcsoporton belül 10 százalék alatt volt. (A népességcsoport további csökkenése csak lassú ütemben várható, mivel a csökkenés 2012 óta már nem folyamatos, és egyre kisebb mértékű – lásd: M-1.3.táblázat).

3.3.2. Az érettségivel nem rendelkező, középfokú szakképzettétségű népesség alakulása

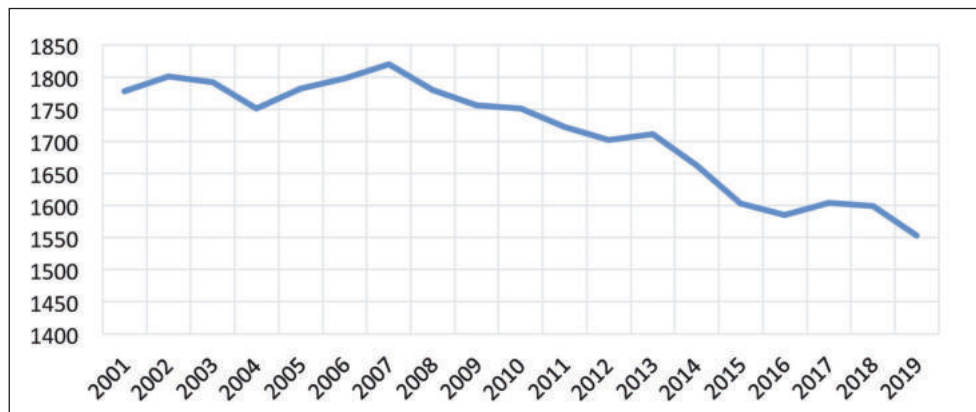
A népességcsoport számának és arányának alakulását végzettségi szintként már elemeztük az előző fejezetben – a másik három népességcsoporttal együtt –, viszont mint (szak)képzettésgtípust önállóan most mutatjuk be, alapvetően nem megismételve az előzőekben mondottakat. (5., és M-1.4. táblázat, illetve 6. ábra)

5. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma középfokú szakképzettésggel, érettségi nélkül – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

Évek	Középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel
2001	1777,8
2005	1781,3
2010	1751,2
2015	1603,5
2019	1552,8

Forrás: az 5. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.4. táblázat adatai alapján

6. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma közép fokú szakképzéssel, érettségi nélkül – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 6. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.4. táblázat adatai alapján

Az adatokból és az ábrából jól érzékelhető a munkavállalási korú, érettségi nélküli, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoport számszerű alakulásának alapvető problematikája: a 2001 és 2019 között regisztrált jelentős arányú számszerű csökkenés (225 ezer fő – lásd: előző fejezet).

Az e végzettségi csoportba tartozó népesség alakulásának további jellemzői: a csökkenés mellett a kismértékű hullámzás – csökkenés-növekedés – összesen öt alkalommal a vizsgált időszakban; továbbá az, hogy a csökkenés döntő hányada 2008-tól folyamatos (lásd: M-1.4. táblázat).

A csökkenés azért minősíthető negatívnak, mivel ez a végzettségi csoport nemzetgazdasági szempontból alapvető fontosságú, tekintve, hogy többségében fizikai szakmunkát végző potenciális munkavállalói köréről van szó. Így lehetséges, hogy számszerű csökkenésük az egyik oka az ilyen kvalifikáltságú munkaerő általánosan ismert hiányának.

Csökkenésük azért is jelent problematikus folyamatot, mivel ennek a rétegnek az utánpótlásforrása a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező népességcsoport, mely a vizsgált közel húsz éves időszakban nagy számban állt rendelkezésre, ugyanakkor a vizsgált időszakban évente kb. 50-60 ezer fő tett szakmai vizsgát (lásd: M-5.1. táblázat).

A fentiek alapján a közép fokú szakképzéssel, érettségi nélküli népességcsoport csökkenésének okait szükséges tovább vizsgálni.

3.3.3. Az érettségizett – szakképzett vagy szakképzetlen – népesség alakulása

Ez a népességcsoport is kétféle iskolai végzettségű népességcsoportot foglal magába, úgymint az érettségizett, szakképzéssel rendelkező, valamint az érettségizett, szakképzéssel nem rendelkező alcsoportokat.

Az érettségit tett két alcsoport együtt a népesség legnagyobb arányú csoportját (2019-ben 33% – l. 3.2. ábra) alkotják. Szám- és aránybeli vizsgálatuk azért fontos, mert megmutatja az ehhez a képzettségi szinthez tartozók megoszlásának alakulását, amiből – a népességcsoportok munkaerőpiaci

aktivitásával összevetve – munkaerő-, illetve képzés-tervezési feladatok vezethetők le (lásd 4., 5., 6. fejezetek, illetve az összefoglalás és javaslatok fejezetek).

6. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel, szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	középfok, érettségi		
	szakmai végzettség nélkül	szakmai végzettséggel	összesen
2001	678,4	1327,2	2005,6
2005	743,0	1355,7	2098,7
2010	793,7	1392,7	2186,4
2015	883,0	1246,5	2129,5
2019	921,9	1167,1	2089,0

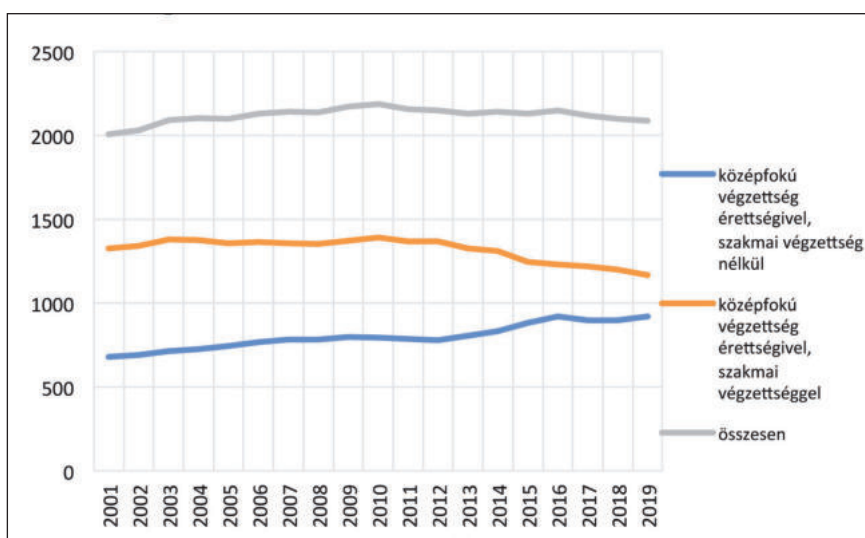
Forrás: a 6. táblázat a szerző szerkesztése az M-1.5. táblázat adatai alapján

Az adatokból és az ábrából jól érzékelhető az érettségivel rendelkező kétféle képzettségű népesség-csoport közötti szembevetendő, teljesen ellentétes értelmű változás, mely szerint

- ✓ a szakképzetlenek száma erőteljesen nőtt (+243,5 E fő; +35,9%);
- ✓ a szakképzettek száma csökkent (–167,1 E fő; –12,1%);
- ✓ összességében az érettségizett népesség száma kismértékben nőtt (+83,4 E fő; +4,2%).

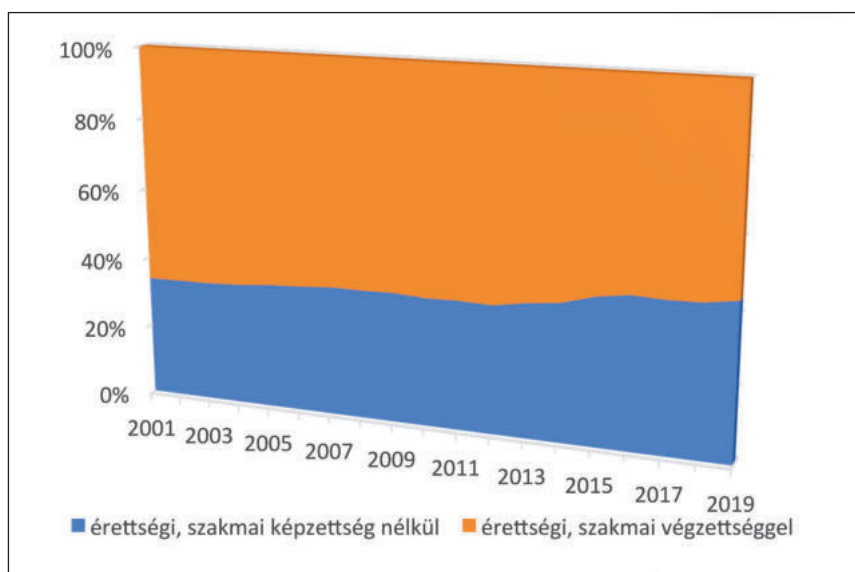
Az idősoros vizsgálat azt is mutatja (l: M-1.5 táblázat), hogy a kedvezőtlen folyamatok az utóbbi közel 10 évben (2010–19 között) állandósultak: az érettségizett és szakképzett népességcsoport száma azóta folyamatosan csökkent; az érettségizett és szakképzetlen népességcsoport száma viszont folyamatosan nőtt.

7. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma érettségivel, szakmai végzettség nélkül vagy szakmai végzettséggel – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 7. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5. táblázat alapján

8. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása érettségivel, szakmai végzettséggel vagy szakmai végzettség nélkül – 2001–2019 (%)

Forrás: a 8. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.5. táblázat alapján

A megoszlási arányadatok azt mutatják (8. ábra), hogy az érettségivel rendelkező szakképzett és az érettségivel rendelkező szakképzetlen népességalcsoporthoz 2001-ben kétharmad–egyharmad volt (66,2–33,8%); 2019-ben viszont már csak 56–44 (55,9–44,1%).

A fenti változásokat nem tarthatjuk kedvezőnek, mivel az érettségi szint elérésének kétféle célja lehet: az egyik a felsőfokú továbbtanulásra való alkalmasság megszerzése, a másik cél pedig az ún. felsőközépfokú szakképzettség megszerzéséhez szükséges képességek elsajátítása. Az érettségi vizsga abszolválása – akár később megszerzett – szakképzettség nélkül nem felel meg ezeknek a társadalmi céloknak.

Összefoglalva: a 15-64 éves munkavállalási korú érettségizett népességcsoport a vizsgált időszakban számszerűen kismértékben nőtt. Ennek forrása viszont inkább a szakképzetlenek csoportjának nagyobb mértékű növekedése, mint a szakképzettek csoportjának csökkenése. Meg kell jegyezni, hogy a kedvezőtlen folyamat 2010-19 között folyamatosan fennállt.

A két népességcsoport kedvezőtlen változásai miatt további célvizsgálatokra van szükség az okok pontosabb feltárása érdekében.

3.3.4. A felsőfokú végzettségű népesség alakulása

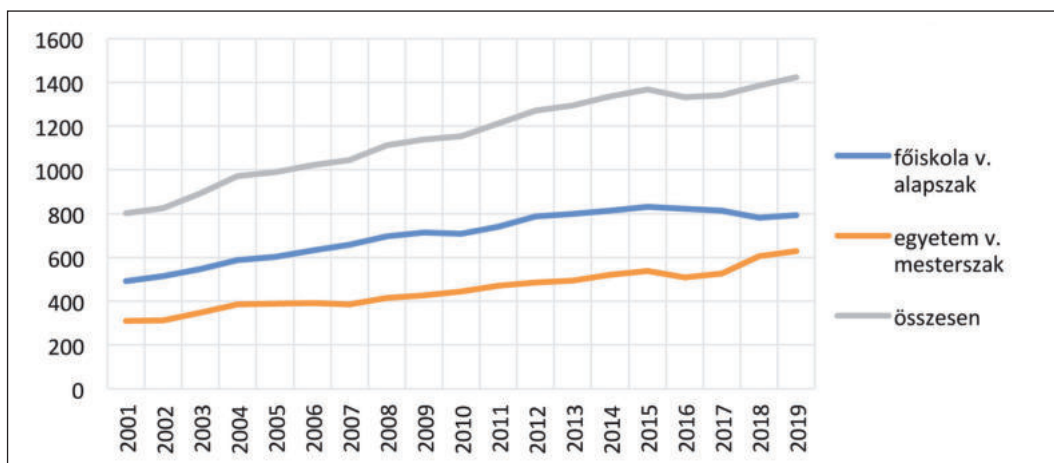
A felsőfokú végzettségűek folyamatos és nagymértékű növekedése alapul szolgálhat egy munkaerő-, illetve képzés-szükségleti tervezéshez is, tekintve, hogy a legkvalifikáltabb munkaerő eredményességét a munkaerőpiaci aktivitási adatok igazolták (lásd: 3.,4.,5. fejezetek).

7. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma felsőfokú – főiskolai/alapszakos és egyetemi/mesterszakos – végzettséggel 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

Évek	Felsőfokú végzettség		
	főiskola vagy alapszak	egyetem vagy mesterszak	összesen
2001	491,6	309,9	801,5
2005	601,6	388,8	990,4
2010	708,1	444,0	1152,1
2015	830,3	537,2	1367,5
2019	794,0	628,8	1422,8

Forrás: a 7. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.6. táblázat adatai alapján

9. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, felsőfokú végzettségű népesség száma a legmagasabb végzettségi szint szerint – 2001–2019 (E fő)

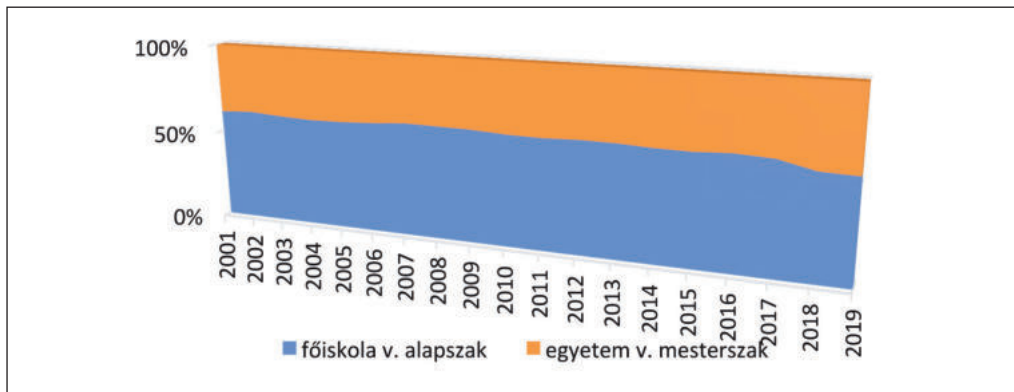
Forrás: a 9. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6. táblázat adatai alapján

Mindenekelőtt ki kell emelni, hogy mindkét alcsoport száma és aránya erőteljesen növekedett a vizsgált időszakban, növekedésük a legnagyobb mértékű volt a teljes munkavállalási korú népesség körében. Ezen belül hangsúlyozni kell

- ✓ az alapszakon végzettek számszerű dominanciáját 2001-ben és 2019-ben egyaránt;
- ✓ a mesterszakon végzettek számának nagyobb mértékű – több mint százszázalékos – növekedését;
- ✓ a teljes felsőfokú végzettségű rétegen belül a mesterszakon végzettek arányának növekedését (lásd: 10. ábra).

Kiemelendő, hogy a két felsőfokú végzettségű alcsoport számszerű és aránybeli növekedése pozitív irányú változás.

10. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú, felsőfokú végzettségű népesség megoszlása a legmagasabb végzettségi szint szerint 2001–2019 (%)

Forrás: a 10. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.6. táblázat adatai alapján

3.3.5. Összefoglaló a 15–64 éves munkavállalási korú népesség számának és arányának alakulásáról 2001–2019 között a legmagasabb iskolai végzettség szerint vizsgálva

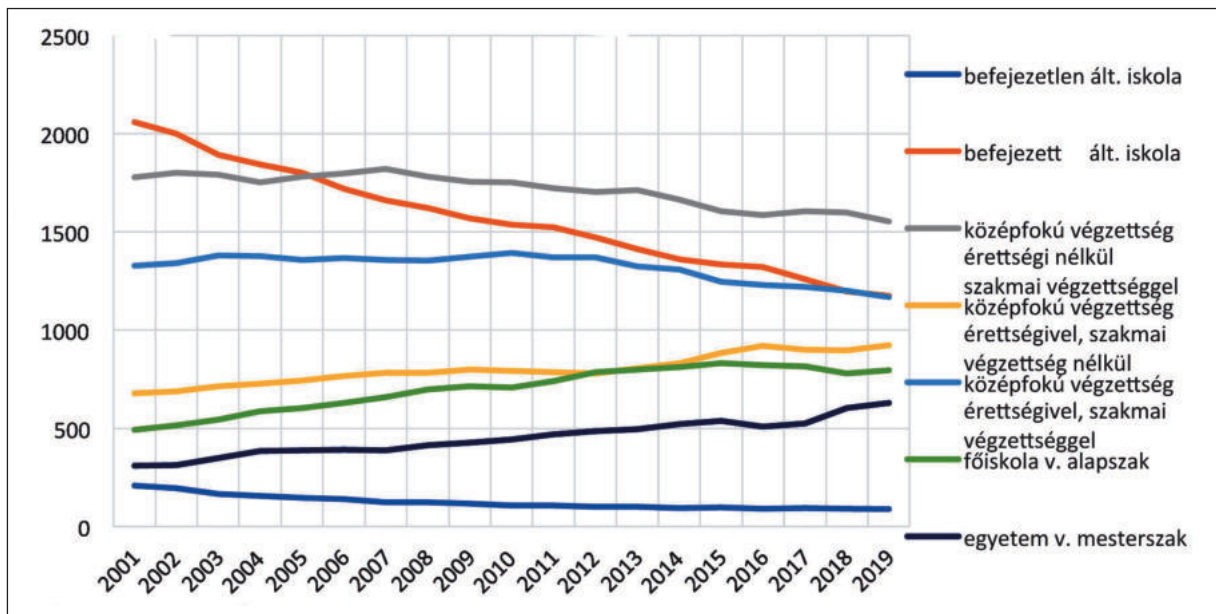
A munkavállalási korú népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti alakulásának áttekintését követően egybefoglaljuk a már külön-külön bemutatott adatokat, hogy azokat egymáshoz viszonyítva érzékeltetőbbek legyenek a változási tendenciák (8. ábra, 11. táblázat).

8. táblázat – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2001, 2005, 2010, 2015, 2019 (E fő)

évek	alapfokú végzettség		középfokú végzettség			felsőfokú végzettség		összesen
	befejezetlen általános iskola	befejezett általános iskola	kf. végzettség érettségi nélk. szakmaivégzettséggel	kf. végzettség érettséggel, szakmai végz. nélkül	kf. végzettség érettséggel, szakmai végzettséggel	főiskola v. alapszak	egyetem v. mesterszak	
2001	209,8	2056,6	1777,8	678,4	1327,2	491,6	309,9	6851,3
2005	144,8	1799,6	1781,3	743,0	1355,7	601,6	388,8	6814,7
2010	108,7	1537,5	1751,2	793,7	1392,7	708,1	444,0	6736,0
2015	96,1	1333,8	1603,5	883,0	1246,5	830,3	537,2	6530,4
2019	89,2	1173,3	1552,8	921,9	1167,1	794,0	628,8	6327,1

Forrás: a 8. táblázat a szerző saját szerkesztése az M-1.7. táblázat adatai alapján

11. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség száma a legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (E fő)

Forrás: a 11. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7. és M-1.8. táblázat adatai alapján

❖ A munkavállalási korú népesség végzettségének alakulásáról bemutatott vizsgálat alapján igazoltnak tekintjük azt a hipotézist, mely szerint az idő előrehaladtával a népesség iskolázottsága – nem lineárisan – magasabb lesz, ugyanakkor új ellentmondások, illetve „hiányok” keletkezhetnek. Véleményünk szerint a hipotézist igazolták a pozitív tendenciák – mint a magasabb végzettségű/képzettségű népességcsoportok számbeli növekedése, illetve az alacsonyabb végzettségűek csökkenése –, ugyanakkor a már ismertetett ellentmondások erősödése, főként az érettségizett, szakképzettség nélküli népesség számának növekedése.

❖ A legmagasabb (szakmai) végzettségi szintekre vonatkozóan elemezve az adatokat, az eddigiek-nél „plasztikusabban” érzékelhető a már részleteiben bemutatott ellentmondásos folyamat.

Eszerint a 15–64 éves, munkavállalási korú népességben az elmúlt közel húsz évben nőtt a száma a kétféle felsőfokú végzettségű, valamint az érettségizett, de szakképzetlen népességcsoportokba tartozóknak, és csökkent a száma a többi népességcsoportokba tartozóknak. (Befejezett és nem befejezett általános iskolai végzettségűek; középfokú végzettségű, érettségi nélküli középfokú szakképzettséggel rendelkezők; érettségizettek szakmai végzettséggel.)

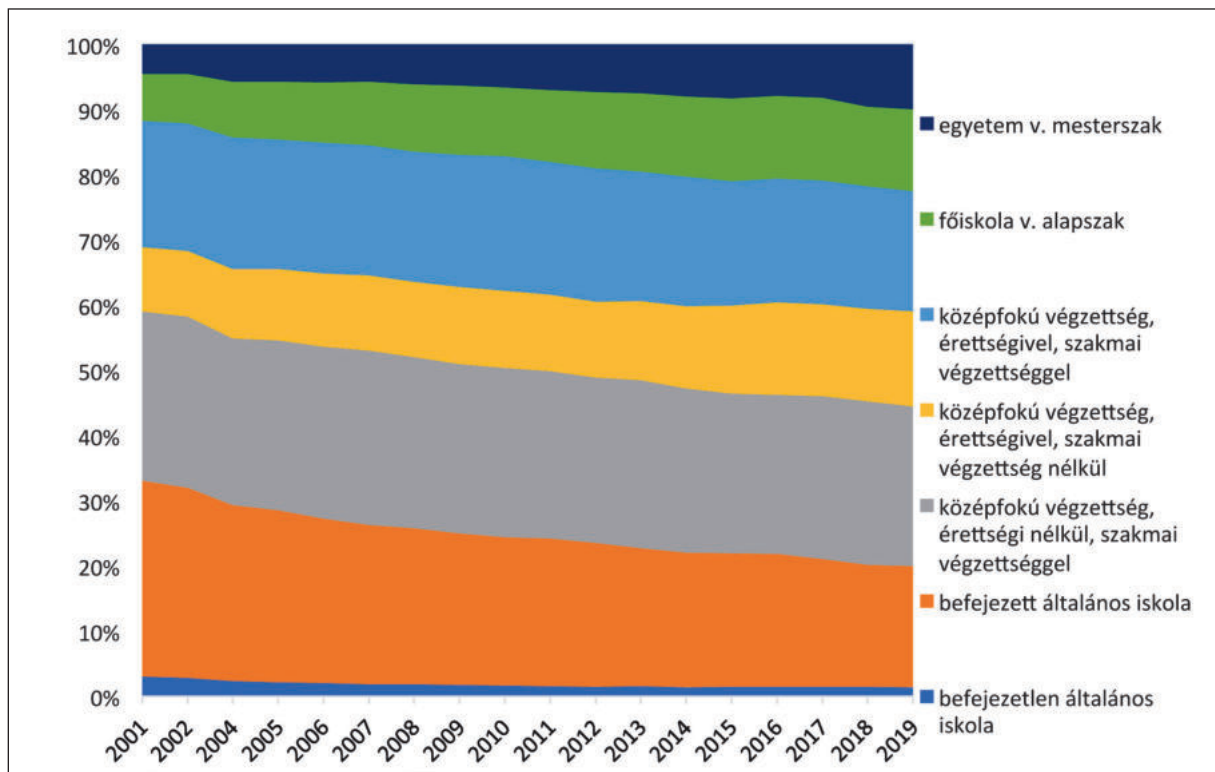
A munkavállalási korú, szakmai végzettséggel rendelkező népességcsoportok számszerinti dominanciája az alábbiak szerint változott 2019-re:

- ✓ legnagyobb réteget az érettségi nélküli, ugyanakkor középfokú szakmai végzettséggel rendelkezők adták (több mint másfél millió fő);
- ✓ a második legnépesebb szakképzett réteg az adott időszakban a felsőfokú végzettségűek együttesen (!) (több mint 1,4 millió fő);

✓ a harmadik legnépesebb csoport az érettségivel és szakképzettséggel rendelkező réteg (közel 1,2 millió fő).

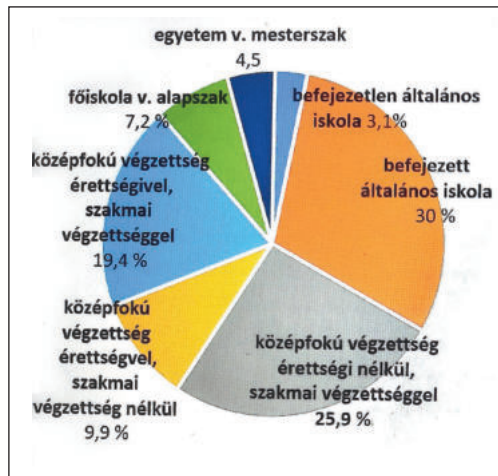
A népességcsoportok arányának alakulását a legmagasabb iskolai/szakmai végzettség szerint a 12. és a 13.1. és a 13.2. ábrák mutatják.

12. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint – 2001–2019 (%)

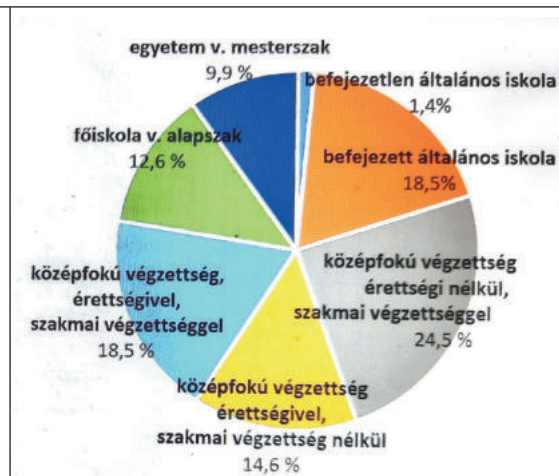

Forrás: a 12. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7. táblázat adatai alapján

13.1. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2001 (%)

13.2. ábra – A 15–64 éves munkavállalási korú népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2019 (%)

Forrás: a 13.1. és 13.2. ábra a szerző saját szerkesztése az M-1.7. táblázat feldolgozott adatai alapján

❖ A legmagasabb iskolai/szakmai végzettség szerint vizsgálva a népességcsoportok arányát, azok változásai alapvetően azonosak a végzettségi szintek szerinti vizsgálat eredményeivel, egyes képzettségi szintek esetén azonban vannak eltérések (pl. érettségivel rendelkező népességcsoportok).

Kedvező változásnak kell minősíteni (lásd: 13.1. és 13.2. ábrák):

- ✓ a legfeljebb általános iskolai végzettségű népesség arányának kb. egyötödre csökkenését (összesen 19,9%);
- ✓ a felsőfokú végzettségű népesség arányának növekedését több mint egyötödre (összesen 22,5%);
- ✓ *össességében a szakképzettséggel rendelkezők arányának jelentős növekedését (a felsőfokú végzettségűekkel együtt 65,5%).*

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a munkavállalási korú szakképzetlen népesség aránya még több mint egyharmada a teljes munkavállalói népességnek (34,5%).

Ugyancsak kedvezőtlen változásnak kell minősíteni az érettségivel rendelkező, szakképzettség nélküli népességcsoport számának és arányának növekedését (14,6%-ra).

❖ A vizsgálat alapján igazoltnak tekintjük azt a hipotézist, mely szerint az idő előrehaladtával a népesség iskolázottsága – nem lineárisan emelkedve – nő, ugyanakkor új ellentmondások, illetve „hiányok” keletkezhetnek. A problémaként jelzett változások okait vizsgálni kell, amire a tanulmány összefoglalójában teszünk javaslatot.

❖ Pozitív változásként értékeljük a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők számának és arányának nagyarányú csökkenését, hangsúlyozva a további csökkenés szükségességét.

A 2019-ben mért kb. egy és egynegyed milliós népességcsoport nagysága a korszerű gazdaság

új, megnövekedett, illetve folyamatosan erősödő követelményei miatt tekintendő magasnak, mivel közismert, hogy a piaccgazdaság viszonyai között tartós – az egész aktív életre kiterjedő – foglalkoztatottság csak megfelelő szakképzettség birtokában lehetséges. Ezért a népességcsoport tartós foglalkoztatása „kihívást” jelent minden „érintett”, a népességcsoportba tartozók, a munkáltatók, valamint a foglalkoztatást támogató szervek/szervezetek számára egyaránt.

❖ Kedvezőtlen változásként értékeljük a középfokú végzettségű, érettségi nélkül középfokú szakmai képzettséggel rendelkező népességcsoport számának számottevő csökkenését. Ennek oka az, hogy a népességcsoport viszonylag nagymértékű számszerű csökkenése kedvezőtlen hatású az alapvetően ún. fizikai jellegű szakmák szakember-szükségletének biztosítására. A csökkenés okainak feltárására e rétegnek a teljes munkavállalási korú népességen belüli alakulását szükséges tovább vizsgálni.

❖ Pozitív változásként értékeljük a teljes munkavállalási korú népességre vonatkozóan a legáltalább érettséggel rendelkezők arányát, mely – mint ismertettük – 2019-ben már meghaladta a népesség felét.

Ugyanakkor kedvezőtlen változásként értékeljük a középfokú végzettségű, érettségizett, szakmai végzettséggel nem rendelkező népességcsoport számának és arányának számottevő növekedését. Ennek elsődleges oka az, hogy a szakképzetlenség nem felel meg az érettségi céljainak, melyek a felsőfokú továbbtanulásra, illetve a felső középfokú szakképzettség megszerzésére való felkészítést szolgálják.

Fontosnak tartjuk javaslatként megjegyezni a *hiányosság csökkentésére*, hogy amennyiben a felsőfokú tanulmányokba való bekapcsolódás vagy a felsőfokú tanulmányok befejezése nem lehetséges, akkor egy másik szakképesítés megszerzésére van szükség, különben az érettséggel rendelkező népességcsoport munkaerőpiaci részvétele és eredményessége – a szakképzetlenség folytán – „gyengül”, ami nem felel meg a társadalompolitikai céloknak sem.

❖ Pozitív változásként értékeljük a felsőfokú végzettségűek – mind a főiskolai vagy alapszakra, mind az egyetemi vagy mesterszakra diplomázók – *számának és arányának jelentős mértékű emelkedését*, hangsúlyozva az arány további növelésének szükségességét.

Kiegészítő megjegyzés: a tanulmánynak nem volt feladata a felnőttoktatás/képzés vizsgálata, mely megmutatta volna, hogy az iskolai végzettség megszerzését milyen aktivitással realizálják a felnőttképzésben. Az iskolai kibocsátásokat összefoglaltuk – a KSH hivatkozott adatai alapján – az M-5.1. táblázatban, melyből kitűnik a felnőttoktatás eltérő súlya. 2001-2019 között a felnőttoktatásban – számításunk szerint (lásd: M-5.2. táblázat) – legnagyobb arányban a felsőoktatásban végeztek (átl. 35%/év); a legkisebb arányban az általános iskolában (átl. 0,6%/év); érettségit az összes érettségizett átl. 13%-a, szakmai vizsgát az összes vizsgázó átl. 18% -a tett.